



АВТОРСЬКИЙ КУРС «НООСФЕРНА ОСВІТА ЕКОЛОГО ОРІЄНТОВАНОГО МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ» ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

А Охарактеризовані мета, завдання, зміст і структура, форми та методи викладання спецкурсу «Ноосферна освіта еколого орієнтованого майбутнього вчителя початкової школи». Представлені плани окремих практичних занять, приклади завдань до самостійних, індивідуальних робіт.

Ключові слова: екологічні цінності, ноосферна освіта, екологічна педагогіка, еколого орієнтований майбутній учитель початкової школи, спецкурс.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Входження людства в третє тисячоліття ознаменувалося оновленням поглядом світової спільноти на майбуття, визначенням ціннісних властивостей суспільного життя, що характеризують його якість. Світ визнав: добробут, освіта та здоров'я людини є головними чинниками якості її життя, а якість освіти – пріоритетом розвитку суспільства у ХХІ ст. Як зазначає більшість дослідників (О. Лошина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, О. Овчарук, О. Савченко, О. Топузов та ін.), якість освіти – це узагальнений показник розвитку суспільства у певному часовому вимірі, тому його потрібно розглядати в динаміці тих змін, що характеризують поступ держави в контексті світових тенденцій.

Так, О. Ляшенко відзначає: «Зміни, що стосуються всіх сфер суспільного життя, спричинені не лише потребою оновити й змінити їх, вони є наслідком взаємовпливів і закономірних перетворень, що відбуваються в усьому світі» [4, с. 31].

Сучасне технологізоване суспільство набуває рангу глобалізованого, тобто такого, що має глобальні проблеми у своєму розвитку. Це неминуче позначається на розвитку освіти у цілому та професійній підготовці майбутніх фахівців початкової освіти зокрема. Успішність подальших перетворень залежить від того, наскільки усвідомленим, системним і послідовним є обраний курс на модернізацію, якою мірою при визначенні освітньої стратегії враховуються сучасні реалії соціально-економічного розвитку суспільства, зарубіжний досвід і підходи до оновлення освіти.

Зазначимо, що у контексті стрімких процесів світової та європейської інтеграції освіта України покликана навчити громадян постійно дбати про відновлення й збереження ноосфери планети. Тому діяльність усіх ланок системи неперервної освіти має бути орієнтована на пошук ефективних способів екологічної підготовки суб'єктів педагогічного процесу, що регламентована положеннями Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Педагогічною Конституцією Європи тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у

яких започатковано вирішення даної проблеми.

Варто підкреслити, що у науковій думці існує фундаментальна методологічна база, яка слугує розробленню порушеної проблеми. Так, висвітлено теоретико-методичні основи екологічної освіти й виховання у вищій школі (Л. Білик, Ю. Бойчук, Н. Демешкант, Н. Лисенко, Л. Лук'янова, В. Онопрієнко, О. Плахотнік, Н. Рідей, Т. Саєнко, С. Совгіра, Г. Сорокіна та ін.), посилення ролі екологічної домінанти в навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл (К. Гуз, В. Ільченко, Г. Пустовіт, С. Шмалей та ін.).

У дослідженнях О. Біди, Н. Граматик, Н. Казанішевої, І. Малишевської, М. Хроленко та ін. розкриті проблеми ціннісного ставлення до навколишнього середовища у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Не дивлячись на різноплановість запропонованих шляхів екологізації педагогічного процесу, спільним для вищевказаних робіт є визначення напрямів підвищення ефективності процесу відповідної підготовки майбутнього фахівця початкової освіти під час навчання у вищій школі.

З цією метою, працюючи над докторським дослідженням у 2013 р. [2], було розроблено та апробовано спецкурс «Підготовка еколого орієнтованого майбутнього вчителя початкової школи у ВНЗ», який визначено складовою експериментальної роботи з формування екологічних цінностей вказаних фахівців [1]. Проте за цей період викладання у ВНЗ нами вдосконалено даний спецкурс і, враховуючи сучасні реалії впровадження основних положень освіти для сталого розвитку, запропоновано авторський спецкурс «Ноосферна освіта еколого орієнтованого майбутнього вчителя початкової школи».

Мета статті – охарактеризувати мету, завдання, зміст і структуру, форми та методи викладання спецкурсу «Ноосферна освіта еколого орієнтованого майбутнього вчителя початкової школи».

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує багато наукових досліджень, у яких представлено розробки авторських курсів, а саме: інтегрований курс екології для майбутніх учителів у цілому (О. Миронов) та початкової школи зокрема

(М. Хроленко), обов'язкове впровадження у ВНЗ курсу соціальної екології (Д. Бойчук, О. Сальтовський), поєднання основ екології з методикою її викладання (С. Совгіра), введення у процес професійної підготовки фахівців не спецкурсу, а впровадження комплексу предметів екологічного змісту (Л. Міфтахова) та ін.

Питання формування екологічно зрілої особистості майбутнього фахівця шляхом удосконалення змісту екологічної освіти на прикладі авторського курсу «Екологія людини» розкрито Н. Семенюк [6], а групою вчених (В. Мелаш, В. Молодиченко, Т. Олексенко) представлено низку природничо зорієнтованих спецкурсів [5].

Варто зазначити, що вищевказані спецкурси взагалі не зорієнтовані на підготовку студента-магістранта, який під час асистентської практики матиме можливість долучитися до процесу формування еколого зорієнтованої особистості майбутнього фахівця початкової школи в умовах ноосферної освіти, а після її закінчення впроваджуватиме запропоновану технологію у власній професійній практиці.

Мета впровадження спецкурсу «Ноосферна освіта еколого зорієнтованого майбутнього вчителя початкової школи» – максимально сприяти формуванню готовності магістрантів до впровадження у цілісний процес ВНЗ технології становлення майбутнього вчителя початкової школи з відповідним рівнем екологічних цінностей в умовах сталого розвитку суспільства.

Завдання спецкурсу:

- сформуванню уявлення про екологічні цінності як феномен наближення майбутніх учителів початкової школи до професійної майстерності;

- навчити майбутніх викладачів добирати й розробляти еколого орієнтовані завдання для студентів напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта» та спеціальності 7.01010201 «Початкова освіта»;

- свідомо й творчо підходити до відбору змісту, форм, методів і засобів у процесі формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи;

- закріпити теоретичні знання та практичні вміння студентів-магістрантів з технології формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи в умовах ноосферної освіти;

- виробити у студентів-магістрантів уміння орієнтуватися в сучасних дослідженнях науковців з проблеми підготовки еколого орієнтованої особистості та впроваджувати їх на практиці. Компетентність магістрантів початкової освіти з цього спецкурсу визначається сукупністю нижчевказаних критеріїв.

Студент-магістрант знає й усвідомлює:

- предмет, завдання, категорії та джерела зі спецкурсу «Ноосферна освіта еколого орієнтованого майбутнього вчителя початкової школи»;

- зв'язки курсу з іншими науками;

- форми й методи організації екологічної та еко-

лого-педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкової школи;

- технологію формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи в умовах ноосферної освіти.

Студент-магістрант володіє:

- процесом активізації екологічної та еколого-педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкової школи;

- шляхами підвищення ефективності педагогічного процесу у ВНЗ з питання формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи в умовах ноосферної освіти.

Студент-магістрант здатен:

- прогнозувати й визначати актуальні проблеми формування еколого орієнтованої особистості майбутнього вчителя початкової школи в умовах ноосферної освіти;

- аналізувати й добирати відповідні джерела з проблеми формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи;

- проектувати різні шляхи організації та здійснення екологічної та еколого-педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ноосферної освіти;

- здійснювати контроль і регулювання процесу формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи.

Студент-магістрант володіє загальними практичними вміннями й навичками:

- моделювати процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення еколого орієнтованих уроків і виховних заходів у початковій школі;

- прогнозувати ефективність процесу формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи при застосуванні певних освітніх технологій;

- проводити еколого орієнтовану позааудиторну роботу з майбутніми фахівцями початкової освіти.

Спецкурс для студентів-магістрантів (галузь знань 0101 «Педагогічна освіта», спеціальність 8.01010201 «Початкова освіта») розрахований на 1,5 кредита (3 змістових модуля). Загальна кількість годин – 46 год. : лекційний курс – 12 год. (6 год. – з/ф), практичні заняття – 12 (з/ф – не передбачено), самостійна робота – 12 (30 год. – з/ф), індивідуальні завдання – 10.

Зазначимо, що з метою підвищення ефективності викладання спецкурсу навчально-методичному забезпеченню приділялась неабияка увага. Так, викладачам запропоновано авторський посібник «Ноосферна освіта еколого орієнтованого майбутнього вчителя початкової школи» [3], який включає в себе програму спецкурсу та чітко структурований лекційний матеріал, розробки практичних, лабораторних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентам-магістрантам. Орієнтовний тематичний план запропонованого спецкурсу подано в табл. 1.

Структура спецкурсу «Ноосферна освіта еколога орієнтованого майбутнього вчителя початкової школи»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Екологічні цінності майбутніх учителів початкової школи як складові ноосферної освіти: історія та сучасність												
Тема 1.1. Екологічні цінності як феномен наближення майбутніх учителів початкової школи до професійної майстерності у контексті ноосферної освіти : історичний аспект	8	2	2		2	2	8	2			2	4
Тема 1.2. Проблема формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи як складових ноосферної освіти в сучасних дослідженнях	8	2	2		2	2	8				2	6
Разом за змістовим модулем 1	16	4	4		4	4	16	2			4	10
Змістовий модуль 2. Концептуальні засади формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи у контексті ноосферної освіти												
Тема 2.1. Принцип «кoeволюції» як концептуальна основа ноосферної освіти еколога орієнтованих майбутніх учителів початкової школи	8	2	2		2	2	8	2			2	4
Тема 2.2. Еколого-ціннісний портрет майбутнього вчителя початкової школи: ноосферні орієнтири	6	2	2			2	6				2	4
Разом за змістовим модулем 2	14	4	4		2	4	14	2			4	8
Модуль 3. Організаційно-методичні засади ноосферної освіти еколога орієнтованих майбутніх учителів початкової школи												
Тема 3.1. Ноосферна освіта еколога орієнтованих учителів початкової школи: технологічний аспект	8	2	2		2	2	8	2			2	4
Тема 3.2. Педагогічна практика як складова процесу формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи в умовах ноосферної освіти	8	2	2		2	2	8					8
Разом за змістовим модулем 3	16	4	4		4	4	16	2			2	12
Усього	46	12	12		10	12	46	6			10	30

Форми і методи, що використовуються для досягнення мети спецкурсу, є здебільшого інтерактивними: лекції (лекції-дискусії, лекція вдвох, семінарсько-практичні заняття (семінари-дискусії, семінари-тренінги), індивідуальні консультації, мозковий штурм, ділові ігри, круглий стіл тощо.

Наведемо приклад плану практичної роботи до змістового модуля №2 «Концептуальні засади формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи у контексті ноосферної освіти».

Практична робота № 3(2 год.)

Тема: *Ідеї «кoeволюції» в еколога орієнтованій підготовці майбутніх учителів початкової школи.*

Мета: закріпити знання щодо ідей «кoeволюції» в еколога орієнтованій підготовці майбутніх учителів початкової школи; розвивати у студентів-магістрантів навички пошукової, творчої робо-

ти з науковою літературою; виховувати ціннісне ставлення студентів-магістрантів до навчальної діяльності.

Студент-магістрант повинен оволодіти такими компетентностями: знати: сутність понять «кoeволюція», «ноосферна освіта», «сталій розвиток», «освіта для сталого розвитку» та розкривати їх місце в еколога орієнтованій професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи; уміти: аналізувати, порівнювати сучасні дослідницькі концепції щодо кoeволюційної парадигми у професійній освіті майбутніх учителів початкової школи.

Хід роботи

Теоретична частина

Питання для обговорення: Концептуальні ідеї «кoeволюції» та їх місце у теорії професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти.

Основні положення Всесвітніх конференцій ООН з навколишнього середовища і розвитку («Ріо-92»), зі сталого розвитку («Ріо+20») та розкриття ролі освіти у даних документах.

Програма «Десятиріччя освіти на користь сталого розвитку» (до 2014 р.) та напрямки її впровадження в професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Екологічний імператив та його місце в ціннісній сфері вчителя початкової школи.

Завдання 1. Доберіть наукову періодику з проблеми втілювання ідей «кoeволюції» в еколого орієнтовану підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Завдання 2. Занотуйте основні положення вказаної нижче доповіді щодо процесу освіти в умовах глобальних перетворень.

Література: Основы долгосрочной стратегии глобального устойчивого развития на базе партнерства цивилизаций : Доклад Межд. коллектива учёных к Конференции ООН по устойчивому развитию РИО+20 (Бразилия, 2012 г.) (сокращ. версия) / под ред. проф. Юрия Яковца // Партнерство цивилизаций. – 2012. – №1. – С. 87–99.

Завдання 3. Складіть порівняльну таблицю визначень понять «кoeволюція», «сталий розвиток», «освіта для сталого розвитку», «ноосферне суспільство», «ноосферна освіта» (табл. 2):

Таблиця 2.

Порівняльна таблиця визначених понять

№ з/п	Основні дефініції Вихідні дані	Кoeволюція	Сталий розвиток	Освіта для сталого розвитку	Ноосферне суспільство, ноосферна освіта
1.	Борщук Є. Освіта для сталого розвитку та екологічна криза / Є. Борщук // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 25. – С. 182–187.				
2.	Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.				
3.	Моисеев Н. Н. Системная организация биосферы и концепция коэволюции / Н. Н. Моисеев // Общественные науки и современность. – 2000. – №2. – С. 123–130.				
4.	Субетто А. И. Ноосферное образование как механизм ноосферной человеческой революции в XXI веке и прорыва человечества к космоноосферной парадигме будущей Истории / А. И. Субетто // Общество. Среда. Развитие. – 2012. – № 2. – С. 177–181.				
5.	Троїцька Т. С. Кoeволюційна парадигма як одна з визначальних детермінант антропо-екологічної освіти / Троїцька Т. С., Тараненко Г. Г. // Науковий вісник Мелітоп. держ. пед. ун-ту ім. Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка: зб. наук. пр. – Мелітополь : МДПУ, 2011. – №7. – С. 6–12.				
6.	Яковец Ю. В. Об устойчивом развитии и экологических циклах / Ю. В. Яковец // Экология и жизнь. – 1999. – №4. – С. 19–22.				
	Інші джерела (на вибір)				

На підставі проаналізованої літератури визначте основні напрямки втілювання ідей «кoeволюції» у процес підготовки майбутнього еколого орієнтованого вчителя початкової школи.

Самостійна робота студентів-магістрантів передбачає вивчення окремих питань курсу, опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, підготовку до виступу на практичному занятті, систематизацію вивченого матеріалу курсу перед модульним контролем тощо. Засвоений у процесі самостійної роботи навчальний матеріал виноситься на поточний контроль.

Вимоги до вищезазначених завдань: завдання мають бути різних рівнів складності залежно від можливостей, здібностей і рівня підготовленості студентів-магістрантів; будь-яке завдання має підлягати контролю; завдання, які виконуються магістрантами позааудиторно, мають доводитися їм на стендах чи в інформаційно-методичних матеріалах.

Наприклад, самостійна робота для студента-магістранта до вищевказаного змістового модуля № 2 [3] представлена таким чином:

Самостійна робота

Тема: Питання формування екологічних цінно-

стей майбутніх учителів початкової школи в парадигмі синергетичного мислення.

Мета: закріпити знання студентів зі змісту формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи в парадигмі синергетичного мислення.

Студент-магістрант повинен оволодіти такими компетентностями – знати: основні концептуальні засади синергетики в еколого орієнтованій освіті; **уміти:** працювати з навчальною літературою, аналізувати, співставляти.

Хід роботи

Теоретична частина

Поняття «синергетика», «синергетичне мислення» у наукових дослідженнях учених.

Розкрийте основні напрямки формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи в парадигмі синергетичного мислення.

Практична робота

Завдання. Порівняйте погляди закордонних та вітчизняних учених на місце синергетики в професійній підготовці фахівців початкової освіти.

Література

1. Кремень В. Г. Освіта і суспільство в парадигмі синергетичного мислення / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2012. – №2(75). – С. 5–11.

2. Ласло Э. Век бифуркации: постижение изменяющегося мира / Эрвин Ласло // Путь. – 1995. – №1. – С. 3–129.

3. Лутай В. Про філософсько-синергетичну парадигму українського «руху на випередження» / Владлен Лутай // Вища освіта України. – 2005. – №1. – С. 45–53.

4. Предборська І. Постнекласичні ін(тер)венції в освітньому дискурсі / Ірина Предборська // Вища освіта України. – 2003. – №2. – С. 37–40.

5. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс / перевод с англ. Ю. А. Данилова. – Москва : Прогресс, 1986. – 432 с.

Зазначимо, що відповідно до змісту спецкурсу передбачено, крім виконання самостійної роботи, відповідна індивідуальна. Індивідуальні завдання видаються студентам-магістрантам у заздалегідь визначений термін.

Основним видом оформлення результатів індивідуальної роботи зі спецкурсу є написання реферату або підготовка медіапрезентації за зазначеною тематикою. Наприклад:

Індивідуальна робота

Створить медіапрезентацію на тему «Формування екологічних цінностей майбутнього вчителя початкової школи в умовах глобального світу».

Варто вказати, що рівень самостійності та індивідуалізації навчально-творчої діяльності магістрів початкової освіти є основною факторною ознакою, яка активно впливає на сформованість еколого-педагогічного досвіду майбутніх викладачів в умовах сталого розвитку освіти, що в свою

чергу позитивно впливатиме на формування еколого орієнтованої особистості майбутнього фахівця початкової освіти під час власної викладацької діяльності.

Висновки. Отже у вищевикладеному матеріалі охарактеризовані мета, завдання, зміст і структура, форми та методи викладання спецкурсу «Ноосферна освіта еколого орієнтованого майбутнього вчителя початкової школи». Вважаємо, що вдосконалений авторський курс сприятиме підвищенню ефективності процесу формування еколого орієнтованої особистості у процесі професійної підготовки.

Перспективи подальших розвідок дослідження проблеми. У наступних наукових розвідках плануємо представити систему еколого орієнтованої освіти майбутніх фахівців початкової освіти в умовах підвищення якості освіти.

Список використаних джерел

1. Крамаренко, А. М. Авторський курс як складова процесу формування еколого орієнтованої особистості майбутнього вчителя початкової школи [Електронний ресурс] / А. М. Крамаренко // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2013. – Вип. 3. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps_2013_3_14.
2. Крамаренко, А. М. Формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи: теорія і практика : [моногр.] / А. М. Крамаренко. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – 380 с.
3. Крамаренко, А. М. Ноосферна освіта еколого орієнтованого майбутнього вчителя початкової школи : навч. посіб. [для студ. вищ. пед. навч. закл. спец. : 8.01010201 «Початкова освіта»] / Алла Крамаренко. – Бердянськ : Вид. Ткачук О. В., 2016. – 186 с.
4. Ляшенко, О. І. Освітні системи як об'єкт моніторингу якості освіти / О. І. Ляшенко // Проблеми якості освіти : теоретичні і практичні аспекти : матер. методол. сем. АПН України (Київ, 15 лист. 2006 р.). – Київ : СВД Богдана А.М., 2007. – С. 31.
5. Мелаш, В. Д. Безперервна екологічна освіта: теорія і практика : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Д. Мелаш, В. В. Молодиченко, Т. Д. Олексенко; Мелітополь. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Мелітополь : Вид. буд. ММД, 2012. – 212 с.
6. Семенюк, Н. В. Формування екологічно зрілої особистості майбутнього фахівця шляхом удосконалення змісту екологічної освіти на прикладі авторського курсу / Н. В. Семенюк // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки». – 2011. – №2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnadsps/2011_2/11snvpak.pdf.

*Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 30.01.2016*

Крамаренко А. Н. Авторський курс «Ноосферное образование эколого ориентированного будущего учителя начальной школы» как составляющая повышения качества профессиональной подготовки.

А Раскрыты цель, задания, содержание и структура, формы и методы преподавания курса «Ноосферное образование эколого ориентированного будущего учителя начальной школы». Представлены планы отдельных практических занятий, примеры заданий к самостоятельным, индивидуальным работам.

Ключевые слова: экологические ценности, ноосферное образование, экологическая педагогика, эколого ориентированный будущий учитель начальной школы, спецкурс.

Kramarenko A. N. Original course «Noospheric education of future primary school teacher» as a component of improving the quality of vocational training.

S In the article the aim, tasks, maintenance and structure, forms and methods of teaching course «Noospheric education of future primary school teacher». The plans of separate practical employments, maintenance and tasks to independent, individual works, are presented.

Key words: ecological values, noospheric education, pedagogics of ecology, ecologically oriented primary school teacher, special course.